

Universitätsbibliothek Paderborn

**Johannis Trithemii Spanheimensis Primo, Deinde D. Iacobi
Maioris Apvd Heripolin Abbatis, viri suo aeuo doctiss. ...
Partis Opera Historica, Qvotqvot hactenus reperiri
potuerunt, omnia**

Partim E Vetvstis Fvgientibusque editionibus reuocata, & ad fidem
Archetyporum castigata; partim ex manuscriptis nunc primùm edita ;
Qvorvm Catalogvm Aversa pagina exhibet

Iohannis Trithemii Spanheimensis Primo, Deinde D. Iacobi Maioris Apvd
Heripolin Abbatis, viri suo æuo doctissimi Secvndæ Partis Chronica
Insignia Dvo - I. Coenobii Hirsavgiensis, Diœcesis Spirensis: eius
fundationem & progressum ab Anno Christi DCCCXXX. vsque ad Annum
MCCCLXX. II. Coenobii ...

Trithemius, Johannes

Francofurti, 1601

I. Ioan. Tritem. Ab. Monasterii Divi Apostoli Iacobi in suburbio ciuitatis
Heripolensis, magistro Iacobo Tritemio fratri vnico atque dulcissimo,
Salutem.

urn:nbn:de:0128-1-17336

FAMILIARES.
as efficit. Omnipotens Deus in horum
tabilem orationibus velris induit nos
pro utilitate vestra multis iam annis pro-
nacula conuerantes. Ex Neomon. id est

III.

SPAN. FRATRI IOANNI
Salutem.

m nostrum Spanheim ex certis & tre-
am, quam anni quatuor & viginti
in Christi sponsarum in Sebach aliquo-
piscopos Spirens nobis factis alio-
us continuabimus, donec sibi conve-
rea tuae charitati committimus &
ibi commissum excoratis & custodiam
diuistis à nobis, cum praesente in ipsa
intermitte discursus, & etiam fortior
tempera, sciens te seruum Christi regis
normulam te studeas conformare. Va-
1506.

X.

NASTERII S. IACOBI A.
ip. Iacobo Tritemio charisi.
S.

dulcissime frater, & quarundam epis-
tola de Spanheim vique in præsentem den-
tum comporrati. Nec enim omnium
quod sepius scribant in scribendo cogi-
tare sexaginta sex epistles nostras. & con-
mnes cum ista quidem ad te similes
familiari nobis scribendi genere summa-
ritiam, que in nobis nulla fuit vngnata.
Sic autem quod prima die mensis Apri-
lia reuersus vsque in hunc diem. Entra-
entesimo quinto, primavera diximus ante
vintadecima die mensis Octobris unius
lrum de Spanheim & introitum ha-
bitum. Huius temporis fuerunt epistles pro-
prias ad eruditionem tui, sed potius ad me-
nitis in Spanheim, nec tam in ordinem
linem habere volueris, facile conve-
nientia scribemus alio comprehensias volumi-
nus. Vale ex monasterio nostro fan-
turbio ciuitatis Heribopolen-
septembre Anno
06.

mensum, Tritemii
tu.

IOAN.

505
IOANNIS TRITEMII ABBA-
TIS S. IACOBI HERBIPOLENSIS, EPI-

STOLARVM FAMILIARIVM LIBER SECUNDVS, AD
IACOBVM TRITEMIVM DYLICISSIMVM FRATREM.

I.

IOAN. TRITEM. AB. MONASTERII DIVI APOSTOLI IACOBI
in sububrio ciuitatis Heribopolensis, magistro Iacobo Tritemio fratri unico
aque dulcissimo, Salutem.

Verbo fraternitatis erga te comprobemur affectu, primum hunc librum epistolarum nostrorum Heribopolensium ultimo Spanhemensem, quem tibi dicauimus, pulchra duximus ratione connectendum. In illo enim nostrorum calamitatibus legisti miseras, in isto quietis subsecute legitio lubentis animi lucubrationes. Prioris namque voluminis epistolas scripsimus abbas monasterii Spanhemensis, hucus autem libri missas dedimus abbas nihilominus diuini Iacobi Heribopolensis. Quod in primo fecimus etiam in isto pollicemur, non omniū nos epistolarū rescriptsisse formulas, sed earū duntaxat quas tibi putatim placituras. Amicorū quoq; ad nos inter-
20 posuimus epistles, non omnes quidē, sed paucā ē multis, quas tua iudicauimus lectione condignas. Hortamus te frater sapientem imitare studia, stultorumq; ignauia fugito, scīēs dictum Salomonis: *quia filius sapiens letificat patrem suum filius vero stultus miseria est matris.* Dū *Proverb. 10.*
Sinit ætas memoriaq; viget discendum est, quoniam (sicut verum dixit Seneca) studia te clarū & nobilē efficient: ita sine studiis æger est animus, & nulla claritate insignis. Auro intellexus comparatur humanus, quod puluere simoque fœdatū acut ignorantia, nisi purgetur exercitationis lima continue, nec aurum pulchritudinem, nec intellectus cognitio-
30 nem assequitur naturalem. Sunt autem tria qua studio intentis scripturarum frequenter observere consueverunt, negligētia videlicet, imprudentia, & fortuna. Negligētia nos impedit, quoties ea, quæ sunt à nobis utilem discenda, vel prorsus intermittimus, vel mi-
nus proficuum studiō. Contra hanc salutaris studii corruptricem, studiosorum ac se in palæstra scripturarum continuo exercitantium veneranda societas optimū præstet re-
mediū, inueniturg; in publicis gymnasii multis, & in cœnobii claustralium paucis. Ho-
die nanq; studiū scripturarum à multis claustralib. omnī pene regularum contēnitur, &
in paucis vigore monasteriis videtur. Imprudentia vero nos inter studendū subvertit, quā-
do in his qua discimus debitum ordinem non seruamus. Aut enim qua nobis non cōne-
nunt discere cupimus, aut negligētis interdū vtiliorib. minus vtilia inconsulte usurpamus.
aut etiam bona & vtilia nec ordini nec tempori congruo distribuimus. Valde indecens est
nobilita ingerentia studiis de honestari minorib. & eos quos ardua & grauiora expectat stu-
dia vanis & inutilib. exercitamentis occupari. Ne hoc malum intidamus discentes, magi-
40 stri nobis diligendi sunt optimi, quorum institutione pariter & exemplo congruum ordi-
nem assequamur studiorum. Fortuna quoq; multipliciter insidiatur studiosis, quod vnuſ-
quisq; nostrum experitur quotidie, qui ad vera philosophia conatur ascesum. Variis enim
quatumur euentib. paupertate, diuitiis, infirmitate, honorib. prosperis & pariter aduersis,
quib. interdum singulis mens intercipitur hominis studiosi, vt nequeat apprehendere sci-
tiā q̄ concupiscit. Tarditas etiam ingenii naturalis, in opia librorum, & raritas conuenti-
tum præceptorū multos à profectu salutaris studii retraxit. Sæpe nocuerunt philosophan-
tib. diuitiæ, & plures à studio quā in opia reuocarunt. Eodem scatent veneno, honor, pul-
chritudo corporis atque prosperitas, quæ pluribus ignorantia q̄ sapientiae occasione p̄r-
fiterunt. Tarditatem vero ingenii naturalē amio euincit, si diligens studiorū adhibeatur
50 continuatio. In opia librorum veteres allegare potuerū, nos vero potius in opes copia fe-
cit, quoniam impressoria nostris diebus arte apud Moguntiacum inuenta, hodieque per
orbē vniuersum dilatata, tot veterum atque nouorum volumina doctorū veniūt in lucē,
vt arcē iam modico doctus quilibet esse possit. Neque desunt hodie bonorū præceptores
studiorū, sed vbiq; terrarū abundant in omni varietate disciplinæ, non solum in latīna, sed
in Græca lingua similes & Hebraica. Hæc sunt vere aurea tempora, in quibus bonarum
literarum studia multis annis neglecta refloruerunt. Nec volo te secularis literaturæ plus
haurire q̄ necessē ad diuinarū intelligentiæ consequendam scripturarum, ne verificetur in
te quod de amatoribus vanitatis (quales hodie sunt multi) quidam sapiens protulit dicens:

Vu

Necel.

*Impressoria
ars ubi es
quando sit
inuenta.*

Necessaria nesciunt, quoniam superflua didicerunt. Vera scientia est, qua Dei cognitione inducit, mores corrigit, restringit voluptates, affectum purgat, intellectum in his que pertinet ad salutem animæ illuminat, & cor in amorem creatoris inflammat. Hæc eligentia salutaris, qua mentem in Dei amore afficit, non extollit, qua superbos non efficit, sed lamentantes facit, qua vanitatem non sequitur, sed omnia trahens ad unum in diuino amore dulcissime solidatur. Huius te frater scientiæ cupimus esse studiōsum, qui sola complementum est omnium scientiarum. Non te quo minus studio incumbas scripturam, gradus magisterii extollat, sed eo tibi magis discendum nouēdis, quo manifesti sciz. Gradus finis scientia nihil effe facienda.

Septem artes liberalia. signum, quod præ se fert nomen doctoratus, accepisti. Non magnificatio clarum sine scientia gradum, aut magnum cum parva eruditio vocabulum, sed doctos viros querimus, qui doctores multos habemus. Scientia gradum commendat, nō gradus scientiam. Verecundum est nescire magistrum, & eum qui scientia signum publice porrat, necellariam non habere doctrinam. Quid circulus ante domicilium expositus vbi non vendit ut vinum? aut quid regale sceptrum in manibus stulti? Abique signato signum tribuitur, quoties indoctus & sine scientia homo in doctorem sublimatur. Et proh pudor quam frequens hodie in scholis apud quosdam iste reperitur abusus, quo gradus magisterii datur in signum, vbi sufficiens non inuenitur signatum. Nunquid tibi non verum dixisse videtur, cum orbis magistris scateat simul atque doctoribus, inter quos docti pauciores, indocti complures occurrent? Curandum tibi suademus, magisterium scientia, sacerdotium lanatis exornare moribus, ne gemino confundens opprobrio, si & doctor sine scientiæ, & prebyter habeare sine merito sanctitatis. Necessaria tibi scientia est in primis Deum nosce, diuinas intelligere scripturas, canones patrum scire, ius ram humanam quam diuinum, in quantum tuum concernit officium, non ignorare, virtutes colere, & Deum puro corde super omnia amare. Ad magistrum pertinet artium quas profitetur scire principia, vt nodos enucleare sciatur, dilucidareque tropos, & omnium figuræ exponere scripturarum. Secundum liberalium vocaris artium magister, videamus quartam singularium sis ascensus scientiam, vt quemadmodum tibi usus carum sit necessarius intelligas. In primis per Grammaticam artem, quæ septem liberalium est fundamentum, te scire oportet, quemadmodum latine scribas, loquaris congrue, & sine vitio rectum debetas proferre sermonem. Rethorica vulgarem transcendens modum loquendi, pulchrum in dicendo querit; ornatum, tropis varijsq; coloribus utitur, & pulchro dulcissimoq; sermone proposita libi causam efferte conatur: quæ cum persuaserit, in oratione finem cum proposito libi premio equalit. Logica rationalis scientia te verum discernere docet à falso, ne aut decipiatis subtilitate sermonis, aut fallacium syllogismos incidas argumentationum. Precedit enim scientia virtutis cultum, quia nemo potest fideliter appetere quod ignorat; & malum nisi cognitum sit minime caueri potest. Arithmetica numeros docet propositos multiplicare, dividere quoque & in omni varietate certam inuenire radicem. Omnia numero constant, & qui arithmeticæ ignarus est, nullius habet scientiæ perfectionem. Geometrica artis cognitione terræ dimensionem intelliges, ex numeris & mensura consurgentem: pulchra quidem scientia, arithmeticisq; decorata figuris, per quæ humana ratiocinatio non mediocriter in cognitionem summi consurgit principii. Hæc orbis latum metitur ambitum, cunctaque matis & terræ spatia describit, & consumata in cosmographiam ascendit. Nihil hac speculatione pulchrius, in qua mens totius mundi transcēdens machinam, incomprehensibilem creatoris omnium sapientiam admiratur. Musica cœlestium harmoniam & consonantiam præfigurans, & arte & moribus tibi necessaria est, qua in Ecclesia ordinatus sacerdos, & recte suauiterq; modulatis vocibus teias, & sanctis ornatus virtutibus à sacerdotialium proportione morum non recedas. Astronomia quantum tibi sit necessaria magistro, si ignoras magister nō es. Hæc astrorum docet cursus, discernit tempus, annum diuidit, horas discernit & dies: de cuius scientia cōputus assurgit ecclesiasticus, festorum dans rationem mobilium, quā scire sacerdotem Christianorum oportet. Ecce sacerdos, quam tibi septem cognitione liberalium arrium necessaria est, vt simile non comparaueris in recto, neque stulto regali sedenti in solio. Confert enim Grammatica vt Latinum congrue intelligas proferalique sermonem. Logica verum te docet à falso discernere. Rethorica virtutem tibi præstat dicendi, vt bonum & verū q; intelligis, tuis vii liter auditorib. valeas persuadere. Arithmetica vero simul & Geometrica, præter id q; tibi in œconomicis conferunt bonum, magnum quoq; diuinæ speculationis admiculum præstant, quo non solum inuentis, sed inueniens quoque aptius magister habebitis. Maxima enim numeris & mensuris continentur archana, mathematics ignaris minime peruis.

erunt. Vera scientia est, que Deum regit, affectum purgat, intellectum impinguat, amorem crederet, infatuat. Hoc dicit, non exultat, que superbum non datur, sed omnia trahens ad unitatem scientiae cupimus esse studiorum, ut in te quo minus studio incumbere temporis discendum noveris, quo mandatis accepisti. Non magnificatio domini in dictione vocabulum, sed doctos voces gradum commendat: non gradus scientiae, sed scientiae signum publice ponere possit, ut domicilium expositus ibi non sit stulti? Ableque signato signum scientiae sublimatur. Et probat quod natus ab aliis, quo gradus magnificatio. Nunquid tibi non verum diversis rationibus, inter quos docti pauciores, natus, magisterium scientiae, sacerdotium, et opprobrio, si & doctor scientiae, dicitur tibi scientia est in primis Deum notare, ius tam humanum quam divinum, rare, virtutes colere, & Deum per omnia quas profiteretur scire principia, etiam figuram expondere. In primis est fundamentum, te tene oportet, quod sine viro rectum debeat proficiere, et loquendi, palchrum in dicto quam dulcis simmoq; sermonem proponit, et orationem cum propria dicit, ne atque discernere docet fallo, ne atque incidas argumentationum. Prudenter appetere quod ignoras, & nolam scire numeros docet proposita inuenientur radicem. Omnia numerorum scientiae perfectionem. Geometria, et numeris & mensura configurantur figuris, per quas humana ratio cognoscit principia. Hec orbis larum membrana consumata in cosmographium datur, totius mundi transcendentem machinam, etiam admiratur. Musica coelum habens, horibus tibi necessaria est, qui in Deum lati canere vocibus lecas, & finis eorum non recedas. Astronomia quantum est. Hac astrorum docet certus, dilectus de cuius scientia copius allungi possit, sicut sacerdotem Christianorum operari, generalium artium necessaria est, ut in sedenti in solio. Confer enim sermonem. Logica verum te docet, et bonum & verum q; intelligi possit, vero simul & Geometrica, praecepta q; quoq; diuinæ speculationis administrationis quoque aptius magister habens. Nostrarchana, mathematics ignis minime

peruvia. Musica cantum, Astronomia computum docet ecclesiasticum, sine cuius scientia nemo satis ad sacerdotium reperitur idoneus. Quod si magistrum septem artium liberalium velimus describere, non ea sufficiente quæ ad sacerdotem diximus pertinere. Alia enim ratio est in scholis magistri docentis, atque alia sacerdotis in Ecclesia praedicantis. Nam isti quidem vobis scientiarum extractus ab arte quadam generalitate sufficit, illi autem descendendi munus necessarium particulas etiam singularium artium quadam specialitate particulariter speculandas indicit, ut non solum vobis scientias noverit acquisitis, sed etiam regulas dare atque praecepta discipulis pro eiusdem acquirendis. Tu autem qui scholis artistarum accepto magisterio desieris ad Christi et gymnasium contulisti sacerdos factus in eccllesia Dei atque minister, secularium literarum necessario duntaxat vobis retento, te torum iam deinceps ad studium diuinorum conuerte scripturarum, in quibus vera scientia continetur salutaris, & mentem suauiter illuminat sapientia supercoelestis. Vana est enim omnis scientia huius mundi, si conuersa non fuerit ad cultum Dei. Sacra autem scriptura, quam mentem nuncupamus diuinam, omnem huius mundi scientiam arque doctrinam procul excedit, quoniam vera sine ambiguitate praedicat, mentem lectoris plenaria terrae, et cœlestia vocat, eamq; pro Dei amore humilem reddit in prosperis, & fortis atque constantem in aduersis. Hic est sacri flaminis impetus, qui ciuitatem Dei latet, at, planus simul atque profundus, in quo & agnus simplex ac parvus ambulet, & elephas maximus matet. Mirabilis iste fluuius est, in quo simplex & sine literatura Christianus, pedibus, ut ita dicemus, sicci, ad salutem securus transire poterit: & magnus subtiliterque literatus & narrare potest sobrie sapiendo, & si nimium scrutatus fuerit submersi. Habet enim in publico unde patulos nutriet, & seruat in occulto unde mentes sublimium in admirationem ducat. Nam in uno codeniq; sermone, dum narrat historiam multiplex pandit mysterium: & in superficie quidem simplices dulciter refouet, & in secris mysteriis sublimiter exercitat sapientes. In apertis quidem potus est, quoniam nulla fractione indiget, in obscurioribus vero cibus est, quoniam sine expositione fractionis non potest deglutiri. Propterea diuinus Ambrosius præcipit dicens: *Celestium scripturarum eloquia diu terre ac polare debemus, toto animo ac corde versantes, ut succus ille spiritualis cibi in omnes se venas anime diffundat.* Diues & fœcundissimus est ager diuinorum scripturarum, omnes in se habet delicias, omnemq;

30 suavitatem producit. Et sicut manna secundum voluntatem vniuersitatis sapiebat in ore, ita sermo diuinus omnem tibi saporem quem volueris praefabatur in corde. Nihil Christiano sacerdoti melius, nihil suauius, nihil fœcundius esse potest quam si omni tempore facis se cum desiderio cordis occupauerit scripturis, mundumque custodierit ab hoc seculo nequam. Dicit enim beatus Hieronymus: *Ama scientiam scripturarum, & carnis vitia non amabis.* Propterea sint scripture diuina semper in manibus tuis, & in gaudi meditatione in corde voluntur, nec sufficere tibi putas mandata Dei memoria tenere, & operibus obliuisci, sed ideo illa sepius legit, ut facias quod didicisti. Non enim auditores legis iusti sunt apud Rom. 3, Deum, sed factores mandatorum Dei ab ipso iustitia coronam accipiunt. Ita viue, ut sapientiam diuinorum humanarumque rerum cognitionem tibi necessariam assequi merearis, quia non est miserabilior egredias, aut in opia turpior, quam in ordine constitutum sacerdotali egere sapientia, & eum qui alios docere iubetur ex officio, stultum esse & sine eruditione virum. Vale & Deum ora pro nobis. Ex Herbipoli 24. die mensis lunii. Anno Christi 1506.

II.

IOANNES TRITEM. AB MONASTERII S. IACOBI IN SVBVRBIO
Herbipolensi, Priori & Conuentu in Spanheim diuini nominis continuum
habere timorem.

OMNIPOTENS Deus cuius æterna potestas & nunquam iniusta voluntas, sanctus & iustus in omnibus operibus suis, qui nihil facit mali, nihil ve sine causa permittat. 1. *Psal. 144.*
propter iustos, sanctos & misericordes, omnia in vero iudicio fecit cum sit bonus atque omnipotens, nulli penitus iniuriam facit, qui custodit veritatem in seculum facili, facit in dictum iniuriam patientibus, dat escam esurientibus. Dominus erigit elisos, Dominus diligit iustos. Dominus mortificat & virtuificat, deducit ad inferos & reducit. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & sublevat. Suscitat de pulvere egenum, & de stercore eleuat pauperem. Pedes sanctorum suorum seruabit, & impi in tenebris conticebit. Ni si quia dominus erat in nobis, dicat nunc abbas Titemius nisi quia dominus erat in nobis, cum exsurgentem improbi homines in nos, forte viuos detorasset nos. Cum irascetur insania & fu-